

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC NÔNG LÂM

PHẠM VĂN ĐĂNG

**NGHIÊN CỨU TÁC ĐỘNG CỦA CỘNG ĐỒNG ĐỊA PHƯƠNG
VÙNG ĐỆM ẢNH HƯỞNG ĐẾN TÀI NGUYÊN RỪNG
VƯỜN QUỐC GIA HOÀNG LIÊN TỈNH LÀO CAI**

Chuyên ngành: Lâm học
Mã số: 60 62 02 01

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC LÂM NGHIỆP

Thái Nguyên, 2013

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC NÔNG LÂM

PHẠM VĂN ĐĂNG

**NGHIÊN CỨU TÁC ĐỘNG CỦA CỘNG ĐỒNG
ĐỊA PHƯƠNG VÙNG ĐỆM ẢNH HƯỞNG ĐẾN
TÀI NGUYÊN RỪNG VƯỜN QUỐC GIA
HOÀNG LIÊN TỈNH LÀO CAI**

Chuyên ngành: Lâm học
Mã số: 60 62 02 01

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC LÂM NGHIỆP

Người hướng dẫn khoa học:

PGS.TS. LÊ SỸ TRUNG

Thái Nguyên, 2013

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của bản thân. Các số liệu, kết quả nêu trong luận văn là trung thực, chưa được ai công bố trong bất kỳ công trình nào để bảo vệ luận án Thạc sỹ. Các hình ảnh sử dụng trong công trình là của chính tác giả và tập thể anh em cộng tác thực hiện.

Tác giả

Phạm Văn Đăng

LỜI CẢM ƠN

Trong suốt quá trình học tập và thực hiện luận văn tốt nghiệp trong chương trình đào tạo Thạc sỹ Lâm nghiệp, chuyên ngành Lâm học tại Trường Đại học Nông Lâm Thái Nguyên, tôi luôn nhận được sự ủng hộ và giúp đỡ quý báu của các thầy cô giáo, các đồng nghiệp, bạn bè và gia đình.

Nhân dịp này tôi xin bày tỏ sự biết ơn tới các cơ quan, tổ chức và các cá nhân:

- Phòng quản lý đào tạo Sau đại học, Ban Giám hiệu và toàn thể giáo viên Trường Đại học Nông Lâm Thái Nguyên đã giúp tôi hoàn thành khoá đào tạo.

- PGS.TS. Lê Sỹ Trung, giáo viên hướng dẫn khoa học của luận văn đã định hướng và tạo mọi điều kiện giúp đỡ tôi hoàn thành luận văn.

- Chi cục Kiểm lâm Lào Cai, Ban quản lý VQG Hoàng Liên, các Ban ngành huyện Sa Pa đã tạo mọi điều kiện để tôi thực hiện luận văn.

- UBND xã Tả Van, xã Bản Hồ và cộng đồng người dân sinh sống tại các thôn chọn nghiên cứu (Séo Mỹ Tỷ, Dền Thành, Tả Van Giấy 2, Séo Trung Hồ, Tả Trung Hồ, Ma Quái Hồ) đã nhiệt tình giúp tôi trong quá trình phỏng vấn, thảo luận thu thập số liệu.

- Gia đình và những người thân của tôi đã giúp đỡ tôi về mọi mặt để tôi có thể hoàn thành được luận văn này.

Mặc dù đã làm việc nghiêm túc với tất cả nỗ lực, nhưng do trình độ và thời gian hạn chế, nên luận văn này không thể tránh khỏi những thiếu sót nhất định. Tác giả rất mong nhận được những ý kiến đóng góp quý báu của các Thầy, Cô giáo, các nhà khoa học, các bạn bè đồng nghiệp và xin chân thành tiếp thu các ý kiến đóng góp đó./.

Tôi xin trân trọng cảm ơn!

Thái Nguyên, ngày tháng 2013

Tác giả

Phạm Văn Đăng

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN	
LỜI CẢM ƠN	
MỤC LỤC	
DANH MỤC CÁC TỪ VIẾT TẮT	
DANH MỤC CÁC BẢNG	
DANH MỤC CÁC SƠ ĐỒ, HÌNH VẼ, VÀ BIỂU ĐỒ	
MỞ ĐẦU	92
1. Đặt vấn đề.....	92
3. Ý nghĩa khoa học và ý nghĩa thực tiễn của đề tài	94
Chương 1: TỔNG QUAN VẤN ĐỀ NGHIÊN CỨU	95
1.1. Khái niệm.....	95
1.1.1. <i>Khái niệm về cộng đồng (Local Community)</i>	95
1.1.2. <i>Khái niệm về rừng đặc dụng</i>	95
1.1.3. <i>Khái niệm vùng đệm (Buffer Zone)</i>	96
1.2. Tình hình nghiên cứu trên thế giới.....	98
1.3. Tình hình nghiên cứu ở Việt Nam	101
1.4. Tình hình quản lý bảo vệ TNR tại VQG Hoàng Liên.....	102
1.4.1. <i>Công tác bảo vệ rừng</i>	102
1.4.2. <i>Hình thức tham gia quản lý rừng của cộng đồng tại VQG</i>	103
1.4.3. <i>Mối quan hệ giữa Vườn quốc gia với CDDP</i>	104
1.5. Một số kết luận rút ra từ nghiên cứu tổng quan	105
Chương 2: ĐỐI TƯỢNG, GIỚI HẠN, NỘI DUNG VÀ PHƯƠNG	
PHÁP NGHIÊN CỨU	106
2.1. Đối tượng nghiên cứu.....	106
2.2. Giới hạn nghiên cứu	106
2.2.1. <i>Về phạm vi nghiên cứu</i>	106
2.2.2. <i>Về nội dung nghiên cứu</i>	106
2.3. Nội dung nghiên cứu.....	107
2.4. Quan điểm và phương pháp nghiên cứu của đề tài.....	107
2.4.1. <i>Quan điểm và phương pháp luận</i>	107
2.4.1.1. <i>Vận dụng lý thuyết hệ thống</i>	107
2.4.1.2. <i>Quan điểm sinh thái – nhân văn</i>	108

2.4.1.3. <i>Quan điểm bảo tồn – phát triển</i>	110
2.4.1.4. <i>Tiếp cận có sự tham gia trong nghiên cứu</i>	111
2.4.2. <i>Phương pháp nghiên cứu</i>	112
2.4.2.1. <i>Thu thập tài liệu thứ cấp</i>	113
2.4.2.2. <i>Thu thập tài liệu sơ cấp</i>	114
2.4.2.3. <i>Xử lý, tổng hợp và phân tích số liệu</i>	117
Chương 3: KẾT QUẢ NGHIÊN CỨU VÀ THẢO LUẬN	118
3.1. <i>Đặc điểm cơ bản của khu vực nghiên cứu</i>	118
3.1.1. <i>Đặc điểm điều kiện tự nhiên</i>	118
3.1.1.1. <i>Vị trí địa lý</i>	118
3.1.1.2. <i>Đặc điểm địa hình</i>	119
3.1.1.3. <i>Khí hậu, thủy văn</i>	120
3.1.1.4. <i>Địa chất, thổ nhưỡng</i>	121
3.1.1.5. <i>Hiện trạng tài nguyên rừng VQG Hoàng Liên</i>	122
3.1.1.6. <i>Đánh giá chung về điều kiện tự nhiên</i>	124
3.1.2. <i>Đặc điểm kinh tế - xã hội khu vực vùng đệm</i>	125
3.1.2.1. <i>Đặc điểm dân tộc, dân số và lao động các xã vùng đệm</i>	125
3.1.2.2. <i>Hiện trạng sản xuất trong các ngành kinh tế các xã vùng đệm</i> ...	128
3.1.2.3. <i>Tình hình phát triển các lĩnh vực xã hội</i>	129
3.1.2.4. <i>Thực trạng phát triển cơ sở hạ tầng</i>	131
3.1.2.5. <i>Đánh giá chung về kinh tế - xã hội</i>	132
3.2. <i>Phân tích các hình thức và mức độ tác động bất lợi của CDDP tới</i> <i>TNR trong VQG Hoàng Liên</i>	133
3.2.1. <i>Các hoạt động bất hợp pháp TNR trong VQG Hoàng Liên</i>	133
3.2.2. <i>Các khu vực bị xâm hại và đối tượng xâm hại</i>	133
3.2.2.1. <i>Các khu vực bị xâm hại</i>	133
3.2.2.2. <i>Đối tượng xâm hại</i>	135
3.2.3. <i>Các hình thức và mức độ tác động của CDDP đến TNR trong</i> <i>VQG Hoàng Liên</i>	136
3.2.3.1. <i>Sử dụng đất VQG để canh tác nương rẫy</i>	136
3.2.3.2. <i>Khai thác gỗ trái phép</i>	137
3.2.3.3. <i>Khai thác gỗ củi</i>	140
3.2.3.4. <i>Khai thác lâm sản ngoài gỗ trái phép</i>	142
3.2.3.5. <i>Chăn, thả rông gia súc trên rừng và đất rừng</i>	146

3.2.3.6. Tác động đến TNR gây ra do những rủi ro	147
3.3. Phân tích các nguyên nhân dẫn tới những tác động bất lợi của CĐDP vùng đệm tới TNR trong VQG Hoàng Liên	149
3.3.1. Phân tích sự phụ thuộc của CĐDP vào TNR trong VQG	150
3.3.1.1. Vai trò của TNR đối với sinh kế CĐDP	150
3.3.1.2. Cơ cấu thu nhập của các HGD	152
3.3.2. Phân tích mối quan hệ giữa tổng thu nhập với các nhân tố tác động bất lợi tới TNR trong VQG Hoàng Liên	155
3.3.2.1. Các nguyên nhân về kinh tế	155
3.3.2.2. Các nguyên nhân về xã hội	164
3.4. Đề xuất các giải pháp nhằm giảm thiểu những tác động bất lợi tới TNR trong VQG Hoàng Liên	173
3.4.1. Phương pháp luận và kết quả phân tích	173
3.4.2. Các giải pháp tổng hợp nhằm giảm thiểu những tác động bất lợi tới TNR trong VQG Hoàng Liên	176
3.4.2.1. Tăng cường sự tham gia của các CĐDP trong công tác bảo tồn, tạo cơ hội việc làm và tăng thu nhập cho người dân	176
3.4.2.2. Đẩy mạnh công tác thông tin và tuyên truyền	179
3.4.2.3. Phát triển KT-XH, nâng cao thu nhập cho cộng đồng	180
KẾT LUẬN VÀ KHUYẾN NGHỊ	186
1. Kết luận	186
2. Khuyến nghị	187
TÀI LIỆU THAM KHẢO	189

DANH MỤC CÁC TỪ VIẾT TẮT

Ký hiệu	Chú giải
BVR	: Bảo vệ rừng
BV&PTR	: Bảo vệ và phát triển rừng
ĐDSH	: Đa dạng sinh học
HGD	: Hộ gia đình
CĐDP	: CD địa phương
CĐ	: Cộng đồng
LSNG	: Lâm sản ngoài gỗ
QLBVR	: Quản lý bảo vệ rừng
IUCN	: Tổ chức bảo tồn thiên nhiên Quốc tế
KBT	: Khu bảo tồn ¹
KBTTN	: Khu bảo tồn thiên nhiên ¹
KNTS	: Khoanh nuôi tái sinh
KTG	: Khai thác gỗ
KN	: Khả năng
KT-XH	: Kinh tế - xã hội
NN&PTNT	: Nông nghiệp và Phát triển Nông thôn
NC	: Nhu cầu
QLBVR	: Quản lý bảo vệ rừng
RRA	: Phương pháp đánh giá nhanh nông thôn
RTN	: Rừng tự nhiên
SPSS	: Phần mềm xử lý thống kê dùng trong các ngành khoa học xã hội (Statistical Package for Social Sciences)
SWOT	: Phân tích Điểm mạnh - Điểm yếu - Cơ hội - Thách thức
TB	: Trung bình
TNR	: Tài nguyên rừng

TNTN	:	Tài nguyên thiên nhiên
UBND	:	Ủy ban nhân dân
VQG	:	Vườn Quốc gia
UNDP	:	Chương trình Phát triển Liên Hợp Quốc
GTKT	:	Giá trị kinh tế
PCCCR		Phòng cháy chữa cháy rừng

(1) Là thuật ngữ trong nhiều trường hợp được dùng để gọi chung cho tất cả các bậc phân hạng của hệ thống bao gồm các Vườn Quốc gia, các khu bảo tồn thiên nhiên (các khu dự trữ thiên nhiên, các khu bảo tồn loài/ sinh cảnh) và các khu bảo tồn cảnh quan,... của Việt Nam cũng như trên thế giới.

DANH MỤC CÁC BẢNG

Bảng 2.1: Số hộ theo thành phần dân tộc của các thôn nghiên cứu điển hình.....	26
Bảng 3.1: Thống kê diện tích các loại đất, loại rừng VQG Hoàng Liên.....	34
Bảng 3.2: Hiện trạng dân số và thành phần dân tộc trong 06 thôn nghiên cứu.....	37
Bảng 3.3: Diện và sản lượng một số cây trồng nông nghiệp chủ yếu	39
Bảng 3.4: Các hoạt động vi phạm luật bảo vệ rừng ở VQG Hoàng Liên	46
Bảng 3.5: Số hộ và hình thức sử dụng đất rừng trong VQG	48
Bảng 3.6: Thống kê mức độ khai thác gỗ và bán gỗ của các hộ điều tra.....	50
Bảng 3.7: Mức độ khai thác củi của cộng đồng người dân địa phương	52
Bảng 3.8: Mức độ khai thác LSNG tại khu vực nghiên cứu	54
Bảng 3.9: Xu hướng phát triển của một số loài động vật chủ yếu.....	55
Bảng 3.10: Thống kê tình hình thu hái lâm sản ngoài gỗ chủ yếu ở VQG.....	56
Bảng 3.11: Mức độ và hình thức chăn thả gia súc trên rừng các hộ nghiên cứu.....	58
Bảng 3.12: Thống kê lượng khách tham quan du lịch VQG Hoàng Liên.....	60
Bảng 3.13: Đánh giá tỷ trọng các sản phẩm	63
Bảng 3.14: Cơ cấu thu nhập của các HGD tại các thôn nghiên cứu	64
Bảng 3.15: Nhu cầu và khả năng đáp ứng lương thực của HGD.....	68
Bảng 3.16: Nhu cầu và khả năng đáp ứng thu chi tiền mặt của HGD	70
Bảng 3.17: Nhu cầu chất đốt của HGD tại VQG Hoàng Liên.....	72
Bảng 3.18: Thống kê thị trường một số loại lâm sản hiện có trong VQG	74

Bảng 3.19: Phân tích SWOT của khu vực VQG Hoàng Liên	87
Bảng 3.20: Các chương trình hành động nhằm giảm thiểu tác động tiêu cực tới TNR ở VQG Hoàng Liên	88
Bảng 3.21: Kết quả phỏng vấn các HGD trong vùng nghiên cứu	91